

inauguració del curs

Lliçó inaugural

Il dia 20 de setembre de 1999 tingué lloc, a la Sala Prat de la Riba de l'Institut d'Estudis Catalans, la sessió inaugural del curs 1999-2000, amb la presència del M. Hble. Sr. Francesc Antich, president del Govern de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears.

L'acte s'inicià amb la lectura reglamentària de la memòria del curs 1998-1999, a càrrec de l'Hble. Sr. Carles Miralles, secretari general de l'Institut d'Estudis Catalans.

L'Hble. Sr. Lluís Garcia i Sevilla, membre de la Secció de Ciències Biològiques, hi pronuncià la lliçó inaugural, amb el títol *Conformitat social i identitat lingüística*. El parlament de l'Excm. Sr. Manuel Castellet, president de l'Institut d'Estudis Catalans, i el parlament del M. Hble. Sr. Francesc Antich, president del Govern de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears, constituïren la cloenda l'acte.

Reproduïm a continuació els textos de les intervencions del Sr. Lluís Garcia i Sevilla, de l'Excm. Sr. Manuel Castellet i del M. Hble. Sr. Francesc Antich.

Conformitat social i identitat lingüística

1. Introducció

In gran lingüista delimità el seu camp d'estudi mitjançant la descripció d'una situació paradigmàtica: «Imaginau-vos que en Jack i na Jill es passegen per un caminó. Na Jill té gana. Veu una poma a un arbre. Fa un soroll amb la laringe, la llengua i els llavis. En Jack bota la tanca, s'enfila a l'arbre, agafa la poma, la porta a na Jill i la hi col·loca a la mà. Na Jill es menja la poma.» Aquesta situació li serveix per deixar clar que la part estudiada especialment pel lingüista és representada per la frase «Fa

un soroll amb la laringe, la llengua i els llavis»: la resta, continua exposant, són fets antecedents o conseqüents de l'acte lingüístic. Els fets antecedents es refereixen fonamentalment a qui parla, als estímuls que fan que parli. Els fets conseqüents agafen tant a qui escolta com a qui parla, perquè, per exemple en el nostre cas, si bé és ell qui reacciona al soroll fet per ella, és ella qui es menja la poma. Els fets antecedents i els conseqüents depenen d'una llarga història social entre en Jack i na Jill i com a tals són la matèria primera dels estudiosos de la conducta. Això no vol dir que els lingüistes es

desentenguin dels fets antecedents i conseqüents de l'acte lingüístic, en absolut, però en general accentuen el seu interès en els fets immediatament antecedents o conseqüents.

La resta, els fets antecedents i conseqüents, remots, en major o menor grau, són indestriables dels que poden explicar d'altres conductes socials tan o més importants que la lingüística, com el comportament amorós o el sexual, o el comportament agressiu o el violent. No és concebible, des del punt de vista científic, explicar una conducta social, com la lingüística, tot usant suposicions i teories diferents de les usades per explicar d'altres comportaments socials. De vegades un hom té aquesta sensació quan llegeix obres de certs lingüistes.

I aquesta sensació no és causada, no hauria de ser causada, per la creença que l'estudiós de la conducta «en sap més», del comportament, que els lingüistes. De cap de les maneres, perquè els lingüistes també són estudiosos de la conducta, d'una en concret, la lingüística: na Jill «fa un soroll amb la laringe, la llengua i els llavis». Si na Jill fes un petit soroll tocant qualche persona o cosa amb els llavis cloent-los i descloent-los en el moment del contacte, llavors faria un petó, un tipus de besada. I les besades, com les parles, són conductes. Estrictament, la lingüística formaria part de les ciències de la conducta. El mal és que massa gent, lingüistes o no, presenten o tracten la

llengua com si fos una cosa a part de totes les altres i arriben a sacralitzar-la, a considerar-la la quinta essència de no se sap ben bé quina categoria suprema de fenòmens. Les raons d'aquesta «sacralització» esper que es facin evidents al llarg de la meua exposició, justament perquè no hi trobareu cap raó positiva per al seu enlairament. Contra la segregació de la llengua de la resta de conductes, caldria repetir-se, una i una altra vegada, que no existeixen físicament les llengües sinó els parlants de les llengües, com no existeixen les besades sinó les persones que besen. Si em permeteu la facècia amable, com a terapèutica de xoc us recomanaré estudiar les mil maneres i modalitats de besar, confegir diccionaris de besades, fer classificacions de societats pel tipus de bes, o agrupar les societats en famílies segons les seves semblances en la manera de besar. Fins i tot la suposició fonamental de la lingüística, que els sons lingüístics tenen significat, també es compliria en aquesta imaginada «osculologia», o tractat de la besada, perquè les besades també signifiquen, també tenen sentit. Deixant de banda l'exageració de les facècies, cal afirmar clarament que el llenguatge no sols és un tipus de comportament social, sinó que és, de fet, la major part del comportament social dels humans, tant que podríem dir que la societat humana és una societat lingüística.

Volia que la meua lliçó d'avui s'intitulàs *La llengua, especialment la*

nostra, vista per un estudiós de la conducta amb la idea de donar-vos una visió general de tota aquesta problemàtica comportamental. Per a mi, una llengua, ultra un sistema de comunicació, és un identificador i una potent tecnologia social. Les tres funcions estan íntimament relacionades, i fins i tot pens que la capacitat comunicativa és una part, petita i feble, de l'eficient tecnologia social que tota llengua és. D'altra banda, i encara que les llengües humanes són originàriament comportaments sonors, orals, pens que la seva escriptura no sols ha potenciat les funcions ja desenvolupades per la part sonora, sinó que les ha transformades totalment, i ha conferit així a la llengua escrita unes capacitats enormes i insospitades per a la llengua oral, per a bé com per a mal, com totes les tecnologies. Donar-vos una visió conjunta, ni que sigui molt general, de totes les funcions enumerades és impossible de fer durant el curt temps de què disposam. Així, doncs, vaig decidir deixar de banda la problemàtica associada a l'escriptura, la referida a la comunicació i a la tecnologia, de manera que restava només la identificació sonora. Però malgrat aquest retall tan substanciós, encara he hagut de retallar i deixar de banda, dins el «capítol» de la identificació per la llengua oral, la territorialitat i la intervenció de la identificació oral en el pas de l'agressió intragrup a l'agressió intergrup, la més sagnant i violenta, perquè torna els

humans en predadors d'altres humans. En definitiva, tot i reduir el tema, per a la vostra tranquil·litat, us he de dir que allò que he suprimit és molt més del que us exposaré.

En aquesta visió de conjunt, no diré res de nou sinó que integraré molts de fets i fenòmens esparsos, tot sortint-nos un poc de les idees usuals sobre aquests temes. Metodològicament em guiaré per dues fites cabdals: el mètode científic i la biologia. Quant al mètode científic voldria recordar-ne una sèrie de característiques: 1) Que necessàriament ha de partir de fenòmens objectius, és a dir, observables i verificables per diversos observadors. 2) Que les variables anomenades *causals*, o simplement *causes*, són ontològicament anteriors als efectes, dit clarament, que no existeixen pas les causes finals, aquelles on hom diu que l'efecte és anterior a la causa. Aquestes falses causes finals són les habituals en la psicologia popular o vulgar on, per exemple, es diu «que els ocells tenen ales per volar» quan en realitat cal dir, i pensar, que «els ocells volen perquè tenen ales». 3) Que només l'experimentació pot establir relacions de causa a efecte, és a dir, només l'experimentació ben feta pot demostrar que una suposada causa és la raó necessària i suficient de l'efecte. 4) Que de diverses hipotètiques causes d'un efecte, la més senzilla és la més probable. En aquest sentit, Newton deia que «la natura és senzilla» volent indicar no

que fos fàcil recercar científicament, sinó que els mecanismes explicatius simples són més potents científicament que els complexos perquè es demostren, mitjançant l'experimentació, més vegades científicament vàlids que no pas els complexos.

Quant a la biologia, ningú no negarà, actualment, que la llengua no sigui un fenomen biològic, però a l'hora de la veritat n'exclouen els altres animals amb maximalismes estrepitosos: «Sí, però no poden o no saben fer tal cosa.» En aquest sentit ens cal fer una cura d'humilitat i recordar un seguit de fets ben establerts en relació amb la nostra espècie: 1) Que som animals i que no és una metàfora afirmar que compartim amb ells la carn i la sang, és a dir, l'estructura i la funció. 2) Que som preeminents entre els primats perquè, per dir-ho eufemísticament, hem ajudat activament a extingir els nostres parents més propers, els més semblants, i que de la nostra família biològica només ens resta un cosí, el ximpanzé. 3) Que a la natura quasi totes les característiques es presenten per graus, de manera que el cervell del ximpanzé és devers un terç del nostre i que el nostre, comparat amb el de la rata de laboratori, és mil vegades més complex. 4) Que honestament no podem presumir de res, ni en organització social ni en capacitats individuals, i que si mai ens visita «gent» provinent de l'espai exterior, ens caurà la cara de vergonya de tenir una casa tan

desendregada i tothom barallant-se ferocement amb tothom per ridícules nimietats, entre les quals, i molt destacadament, les lingüístiques.

Aquesta humilitat és imprescindible per mesclar amb profit ciència i biologia, perquè en temes biològics necessitam la generalització entre els organismes, tots de la mateixa substància i estructura, i per tant els mateixos mecanismes han de servir per explicar el mateix fenomen en diferents espècies. Així, en relació amb l'establiment del comportament lingüístic, tothom està d'acord que cal bàsicament un sistema fònic, un sistema productor de sons, i un sistema nerviós prou potent per combinar-los i descodificar-los. Amb aquestes dues propietats ja es poden esperar comportaments lingüístics, directament proporcionals a la potència del sistema nerviós perquè dels dos requeriments un bon sistema fònic és més generalitzat que no pas un bon cervell. Recordem que els nostres companys de família, els primats vius encara, no disposen d'un bon sistema fònic, probablement la raó principal del seu escàs comportament lingüístic. Si bé la nostra espècie disposa d'un raonablement bon sistema fònic i un relativament bon cervell, d'altres espècies mamíferes marines, també amb un bon sistema fònic i probablement, perdonau-me l'heretgia perquè ara no la justificaré, un millor cervell no han desenvolupat tant el llenguatge com nosaltres. Això,

pens, seria a causa de la incapacitat d'aquests mamífers marins de modificar el seu ambient, per absència d'un manipulador eficient com la nostra mà. Per això no arriben a necessitar una tecnologia eficient, un llenguatge prou desenvolupat, per coordinar accions comunes molt complexes, distingides en el temps i acumulables amb la finalitat de modificar l'ambient i mantenir operatives aquestes modificacions al llarg de generacions. Així, doncs, és la nostra mà, per ventura l'eina manipuladora millor de la natura, en combinació amb un bon sistema fònic i un més aviat modest cervell, la combinació que fortuïtament ha provocat el més desenvolupat dels llenguatges, l'humà, per a bé i per a mal. Una llengua humana, dins aquesta perspectiva, seria com una gran mà que pot modificar la realitat física i social mitjançant els altres o amb el seu concurs. Aquesta mà lingüística, convenientment entrenada i controlada, podria servir, al seu torn, com a eina comunicadora i emmagatzemadora de coneixement empíric de la realitat.

Insistesc, probablement no us diré res de nou, però tenc l'esperança de presentar les coses d'una manera sistemàtica, lligant aspectes i caps que ge-

neralment es presenten desconnectats entre ells, cosa que m'ha obligat a connectar moltes coses a diverses persones a qui estic molt agraït. I hauré de parlar mar les meves múltiples llacunes de coneixement en moltes àrees, però parlar de la llengua com un tot és certament una feina pluridisciplinària, però molt engrandadora.

2. La conformitat social: dels esbarts d'ocells als grups humans

Són molts els vertebrats que s'identifiquen entre ells mitjançant senyals sonors, des de l'orca, un mamífer marí, fins a una multitud de petits ocells. Un d'aquests petits, el lluer o lleonet (*Carduelis spinus*), conviu amb nosaltres durant l'hivern: és un ocell migrant, un «turista» de temporada baixa provinent del nord d'Europa, i és un simpàtic ocelllet de color groc verdós llistat de taques roses i amb la coa negra. Un lluer vivint tot sol no sobreviu més enllà d'unces setmanes: tot sol no pot fer la feinada que li comporta viure, bàsicament dues taques: la primera, detectar la presència de predadors i esquivar-los; i la segona, trobar aliment i poder-lo consumir sense

1. Agraïments: Antoni Ignasi Alomar, estudiós del sistema defensiu balear; Albert Balcells, historiador; Carles Castellanos, lingüista; Jaume Corbera, filòleg; Hedwig Ciupka, intèrpret i traductor; Mercè Durfort, biòloga; Mercè Garau, economista i empresària; Joan Carlos Senar, etòleg; Lluís Valverde, expert en intel·ligència artificial; Jaume Vernet, constitucionalista.

haver de competir amb d'altres animals. Per contra, aquesta feïnada es pot fer en grup, i per açò els lluers viuen en esbarts, grups organitzats, de cinc a deu individus, per ventura el nombre màxim d'individus que un lluer pot reconèixer i distingir de la resta. La seva constant i eixordadora piuladissa és fonamental tant per mantenir el grup unit com per marcar el seu territori. La piuladissa permet que els membres del grup se sentin propers malgrat la interposició del fullam i brancam dels arbres i els permet avisar-se mútuament de la presència d'aliment o de predadors. Aquesta piuladissa és peculiar i personal de cada esbart, tot i que el sistema sonor del lluer no pot emetre més de vint piulades o «veus» diferents, com ara, «tiulí», «pi», o «thre». De fet, cada esbart només n'usa unes cinc, d'aquestes veus, cosa que dona milenars de combinatòries possibles de cinc piulades. A més a més, com que cada esbart usa cada veu amb una freqüència específica distinta, cosa que fa diferents dos esbarts que emprin les mateixes cinc veus, tenim que el nombre de «dialectes» possibles permet distingir entre els grups pràcticament igual com entre els humans distingim maneres de parlar una mateixa llengua en funció de variacions territorials o socials. Així, doncs, cada esbart té una «sonoritat» especial i peculiar, una contrasenya sonora pròpia. És com si cada grup tengués una frase característica com aquella de «Set-

ze jutges d'un jutjat mengen fetge d'un penjat», que quan era allot els amics em demanaven que digués per demostrar-los que era mallorquí.

L'esbart de lluers és un grup organitzat, amb una clara jerarquia piramidal dels mascles: «feudal» en diuen els etòlegs, de manera que el mascle dominant té accessibilitat total a l'aliment trobat i a les femelles del grup, mentre que els altres mascles la hi tenen parcial. L'accessibilitat als recursos del grup és gradual, tot denotant una clara gradació paral·lela a l'orde jeràrquic. Si un «inferior» tracta d'apropiar-se d'un recurs cobejat també per un «superior», aquest picoteja l'inferior fins que l'inferior cedeix i es retira. De fet, la jerarquia s'estableix per la força del cop de bec de cada ocell. Tot i que l'intercanvi de picades revalida de tant en tant l'orde jeràrquic, la vida quotidiana és pacífica perquè els superiors mantenen els inferiors en el seu lloc simplement mostrant, si cal, actituds amenaçadores. Encara més, als mascles dominants els apareix una taca negra al pit, taca que és més grossa com més amunt siguin dins la jerarquia, de manera que la taca és percebuda com a senyal de preeminència no sols pels ocells del propi esbart sinó també pels lluers d'altres esbarts. L'ocell dominant, el que podríem anomenar alfa, mostra «tolerància» cap als seus subordinats, és a dir, els deixa compartir el menjar amb ell, i permet que mengin en la seva presència.

Fins i tot, quan un subordinat es troba en un fort destret, com ara inanició o malaltia, l'alfa l'ajuda, tot cedint-li episòdicament la seva preeminència. Els subordinats, per la seva banda, no sols cedeixen el menjar a l'alfa sinó que li fan «alhoalimentació»: agafen menjar amb el bec i regurgiten la becada dins la boca de l'alfa. Com veis, aquí no es tracta de pagar impostos sinó de donar l'aliment, prèviament mastegat i ensalivat, a la boca dels dominadors. En definitiva, el grup proporciona uns avantatges que un lluer solitari no pot aconseguir, però el lluer «paga» aquesta protecció contribuint al manteniment de l'ocell dominant.

Però què succeeix amb un lluer que s'incorpora a un nou esbart? Ja hem dit que és molt difícil que un lluer tot sol sobrevisqui. Els pollets que han abandonat el seu esbart familiar o els adults perduts cal que s'incorporin peremptòriament a un nou grup. D'entrada, els novinguts són reconeguts com a externs simplement perquè piulen d'una manera diferent. Aquest piular diferent desencadena una pluja de picades per part de tot l'esbart. En circumstàncies normals, l'extern fuig, abandona el territori de l'esbart. En circumstàncies experimentals, com ara deixant un lluer dissecat que estafà que piula mitjançant una casset que reproduceix una piuladissa diferent de la de l'esbart provocat, el lluer experimental dissecat és destrossat sense pietat. Fins i tot en d'altres espècies, com

en la mallerenga americana, n'hi ha prou de deixar només la casset que piula en «estranger» perquè l'aparell magnetofònic sigui fet trossos. Si el lluer intrús insisteix a formar part de l'esbart, seguirà tot un calvari de picades, fugides, tempteigs d'aproximació, simulacions de fugida, i, sobretot, i com a conseqüència de tota la descàrrega d'estimulació negativa provocada per la pluja de picades, anirà aprenent a piular com el seu nou grup. Només llavors, en haver après a piular com l'esbart, serà acceptat i es comportarà, a partir de la seva assimilació «lingüística», com un membre més, amb una jerarquia determinada, que podrà augmentar o disminuir, com per a la resta dels membres del grup: això sí, alimentant bec a bec el dominant. Hom sap que un lluer està «integrat» a l'esbart perquè: 1) menja; 2) fa alhoalimentació al dominant; 3) no rep tantes agressions, sinó més aviat «senyals d'amenaça» quan fa actes no esperables del seu orde jeràrquic; 4) experimenta «tolerància», i 5) piula com els altres. Tot el procés d'integració al nou grup dura uns vint dies, és a dir, devers un 3 % de la durada de la seva vida. Durant aquest període, el lluer pot morir d'inanició o com a conseqüència de les agressions dels altres lluers. Si consideram que la vida mitjana d'un lluer és d'uns dos anys i la comparem amb una vida humana de vuitanta anys, resultaria que aprendre a piular d'una nova manera, amb la incorporació si-

multània a un nou esbart, és un procés llarg, equivalent a dos anys de vida humana. L'aprenentatge sonor comportaria el reforçament positiu de noves veus mitjançant el menjar «tolerat» i el càstig de les veus externes mitjançant les picades dels altres.

És ben clar que els grups humans, des de la família fins a col·lectivitats més amples, mostren també, en parlar, una «sonoritat» peculiar que els distingeix els uns dels altres. Aquest fenomen no és sinó un cas particular de conformitat social, perquè els grups no sols «piulen» igual, sinó que també s'alimenten, pensen, es vesteixen, etc., de manera molt semblant, tot i que aquesta conformitat no anul·la les peculiaritats individuals. Hom ha parlat de mimetisme o de gregarisme, de capacitat d'imitació, de necessitat de sentir-se com els altres, etc., per explicar la conformitat social. Però els experiments assenyalen d'altres explicacions més en línia amb els mecanismes que hem vist en els lluers. Així com les rates són els animals de laboratori per autonomàsia, els estudiants universitaris són els conills d'Índies de la psicologia social. Permeteu-me que, com que aquesta també és una lliçó, imaginï que som a la meua aula de la Facultat i que us expliqui uns experiments tal com ho faria als meus alumnes: resulta que, a més a més, molts d'aquests experiments es fan i s'han fet en la situació de classe.

Som-hi! «Avui estudiarem com es comporta un individu davant la pos-

tura unànime d'un grup. Ara dibuixaré a la pissarra dues línies d'exacta igual longitud: una, que anomenaré A, i l'altra, B. En entrar el primer estudiant, d'aquests que sempre fan tard, observarem el seu comportament a partir d'una opinió unànime nostra però totalment falsa per tal de fer-lo reaccionar. Us explicaré que la vista pot fallar si un hom és molt enfora de la pissarra i que per comprovar això us aniré demanant quina de les dues línies és més llarga. Vosaltres, en demanar-vos, respondreu, contra tota evidència, que veis la línia A més llarga, clarament més llarga, que la B. Quan us demani, mirau de no riure ni de fer res que ens pugui delatar que estam confabulats.»

Aquests experiments agraden molt als estudiants i, generalment, compleixen bé aquestes senzilles instruccions. Tothom va contestant, com era acordat, que la línia A és la més llarga, mentre va creixent una expectativa, que de vegades quasi es pot tocar, de saber com respondrà l'estudiant ingenu, desconixedor de la situació experimental. Tothom espera que indignat cridarà que les dues línies són ben iguals, que sortirà a la pissarra i que amb l'ajut d'un objecte qualsevol, usant-lo com a mesura improvisada, demostrarà ben fort la veritat de la igualtat de longitud. No res de més erroni, perquè un ben significatiu percentatge dels estudiants ingenus diuen que la línia A és més llarga que la B, com

diu tothom. I si diuen que les dues línies són iguals, ho diuen sense expressar gaire convenciment i encara menys sortint a la pissarra a demostrar l'error de tothom. No hi ha cap error perceptiu, com ho demostra el fet que posteriorment el subjecte experimental acostuma a explicar que «jo ja veia que les dues línies eren iguals però no podia entendre que tothom consideràs que la línia A era la més llarga, i per tant passava qualche cosa estranya perquè no podia creure que tothom anàs errat i jo no. Per tant, i davant el dubte, vaig dir el que deia tothom».

Naturalment, els experiments tracten de variar el nombre de components del grup, el tipus de persones implicades, la personalitat i la intel·ligència del subjecte experimental, la disposició espacial del grup, l'objecte o la idea a jutjar, etc. Molts de fundadors de sectes, molts de «rentadors de cervell», molts de negociants, molts de polítics, molts de diplomàtics, etc., coneixen empíricament les regles de com «doblegar» la voluntat d'una persona mitjançant la pressió d'un grup, doblegar-la fins a fer-li acceptar coses que van contra la més elemental de les evidències i, naturalment, de les seves creences i conviccions. I de què tracta aquest mecanisme «doblegador» de voluntats? També l'experimentació en dona resposta. Aquesta vegada cal confabular-se amb l'estudiant ressagat perquè digui que la línia A és la més llarga, i te-

nir tota la classe enganada sobre l'experiment. D'aquesta manera, hom pot estudiar com la majoria unànime actua sobre un individu. En fer l'experiment d'aquesta manera, el començ és molt avorrit, els estudiants no presten gaire atenció i molts d'ells pensen que el professor és un poc bàmbol per entestar-se a demanar quina línia és més llarga, perquè tothom va responent invariablement que les dues són iguals. Però en arribar a l'estudiant ressagat i exclamar aquest en veu alta i clara que la línia A és la més llarga es fa un silenci total. Llavors el professor experimentador conclou que efectivament hi ha qualche fenomen perceptiu que fa que no es vegin les línies iguals en funció de la distància i que cal repetir la ronda d'opinions. Aquesta vegada ja hi ha silenci i expectativa per veure què respondrà l'estudiant discrepant. I l'estudiant torna a discrepar. A mesura que el professor, cada vegada amb més esforços per controlar l'orde de la classe, torna a demanar les opinions, totes iguals fora de la de l'estudiant confabulat, que persevera discrepant, els estudiants ingenus, els majoritaris, comencen a malparlar del discrepant («és beneit», «boig»), tot sovint l'insulten i si el professor continua no és infreqüent que alguns «exaltats» agredesquin físicament el discrepant per tal d'acabar amb aquella situació absurda perpetuada per la «irracionalitat» d'una persona que no atén a raons, perquè, naturalment, ja li

han demostrat, tot mesurant-les amb diversos objectes, que les dues línies són iguals, li han fet mil raonaments, etc. Aquests experiments sempre acaben perquè el professor experimentador els ha de suspendre per preservar l'estudiant confabulat i calen moltes explicacions per restablir la calma. No tothom pot fer d'estudiant confabulat perquè, tot i que sap que és una situació creada artificialment, la pressió del grup no és de mentida. Us imagineu fent d'estudiant confabulat? Resistiríeu fins al final de l'experiment?

I la pressió del grup és fonamentalment pura i simple agressió. Com també és agressió la que fan els lluers damunt els externs. I com en el cas dels lluers, també formar part d'un grup té avantatges. Ara bé, l'agressió dels humans és més poliforme, més rica en matisos, més variada en procediments. No hem de reduir l'agressió només a l'atac, a l'agressió física o violència, al cop de bec. Els humans tenen moltes d'altres possibilitats, des de la ridiculització al subtil sarcasme, o des de la indiferència a la passivitat de no prestar atenció. D'altra banda, els humans han experimentat en moltes situacions anteriors, durant molts d'anys i des del naixement, la força cap a la conformitat d'un grup, i per açò es dobleguen ràpidament. L'educació, la socialització, en gran part no són sinó el producte de la conformitat social. En quasi tots els casos, el procés de confor-

mitat social és suau, perquè és continu i exercit per diferents collectius i en diversos contexts. Si els experiments sobre conformitat social no són «suaus» com els esdevinguts a la vida quotidiana és perquè, per posar al descobert el seu mecanisme, hi cal usar situacions inusuals però creïbles, per tal que puguin ser defensades pels experimentalment ingenus. És a dir, les situacions experimentals són situacions molt tenses perquè una de les dues parts, la majoria o el posat en minoria, té raons ben clares i objectives per mantenir-se ferm. Però en la realitat, la major part de vegades, no hi ha raons objectives ni objectivables, ni sistemes de decisió independents i vàlids, com sortir a la pissarra i mesurar la longitud de les línies. És millor, objectivament, afaitar-se la barba o dur-la sense afaitar? Remarcau que deliberadament, i com a exemple, m'hi he posat en minoria, perquè segons la nostra conformitat de grup hauria d'haver dit: «És millor dur barba o no dur-ne?» Remarcau que allò que és imposat és afaitar-se la cara, no deixar-se barba, i que afaitar-se-la és un comportament antinatural perquè és contra la natural pilositat de la cara masculina!

La pressió a la conformitat té moltes variables que interactuen entre elles, com ja hem remarcat. Entre humans, la majoria no és sempre i simplement el major nombre, sinó que fa referència al poder, i entenem per *poder* la capacitat de modificar el comportament

d'altri. És com quan hom afirma que, a la guerra, el major nombre de soldats sempre guanya el menor nombre però hom afegeix ràpidament que un soldat armat amb tal eina equival a tres de desarmats. Molt possiblement el domini general que de la nostra societat tenen els homes, paral·lel al que tenen els mascles en la major part de societats de vertebrats, ha estat originat per la diferència física entre els cossos i la força muscular entre homes i dones, en favor de l'home. Encara més, en un orde jeràrquic fet «a cop de críts», la veu masculina no sols és més potent que la femenina sinó que produeix més sensació de volum físic, de grossària, perquè és més sonora i de menor to: un poc com l'efecte d'un clàxon de canió gros portat per un cotxe petit. I d'aquest domini masculí, falsament engrandit, s'origina l'actitud de considerar la masculinitat superior, en tots els sentits, a la feminitat. Aquesta actitud, el masculisme, present també en la majoria de dones, no és sinó la percepció subjectiva, experimentada una i una altra vegada, de la submissió generada per una conformitat social en favor del mascle, conformitat provocada per una majoria masculina «artificialment» engrandida. Com més avançada és una societat humana, com més humanes tornen les nostres societats, més importància cobren les capacitats intel·lectuals, aquelles que ens diferencien més de la resta dels vertebrats, i, per tant, manco hi compten les

potencialitats purament musculars i físiques, aquelles que compartim completament amb la resta d'animals. La nostra societat encara és lluny de ser-ne una de plenament humana, tot i que les dones s'enfilen com més va més amunt en la jerarquia social. Encara la tradició i moltes de situacions són en favor dels homes, i per això i tot i que quantitativament les femelles són majoria a la nostra societat, si bé per un estret marge, la «majoria social» és exercida pels mascles. D'ací que la pressió conformadora social és a favor de les característiques masculines, que tot i que ben segur que no són millors que les femenines sí són majoritàries socialment. Per exemple, són les dones qui usen peces de vestir que són masculines, com ara els calçons, allò que els francesos anomenaren *pantalons*, i no els homes faldes. Segur que aquesta afirmació deu haver revoltat més d'una dona, especialment les més «feministes». I per això he posat aquest exemple, no per revoltar-les, sinó per mostrar que la pressió conformadora d'un grup no és percebuda com a tal, sinó que, si és realment majoritària, els subjectes «doblegats» tenen la sensació de control de la situació, de sentir que fan, diuen i pensen el que volen, independentment de tothom. Si demanau per què duen calçons les dones, us respondran, llevat que interrogueu psicòlegs socials experimentals, que els calçons són més còmodes! És molt difícil, i molt costós en llargues discussions,

mirar de revertir aquesta opinió en les alumnes, tot i haver explicat i experimentat els mecanismes de conformitat social. Vet ací la subtilesa i la força de la conformitat de grup! La potent pressió conformadora que s'exerceix contínuament damunt tots nosaltres és la causa de l'escassetat del pensament anomenat *independent*, d'aquella manera de pensar que implica aplicar la intel·ligència només a dades contrastades i controlades pel subjecte mateix tot deixant de banda, per definició, les opinions, creences, interessos, etc., provinents d'altres persones.

Tornant a l'aprenentatge d'una llengua, tot sovint oblidam les moltíssimes hores que les mares, i qualche pare «modern», passen fent de professors particulars de llurs fills, com també ho fa tot el grup familiar, com els mestres ho fan en grup, com els logopedes quan el procés d'aquest aprenentatge falla en aspectes molt bàsics. Per als allots jugar amb d'altres infants, interactuar amb gent de la seva edat, pot ser de vegades una escola molt dura, molt més dura que la dels pares o dels mestres més exigents: els infants poden ridiculitzar i castigar amb molta de crueltat i d'insensibilitat conductes lingüístiques no conformes amb el grup. Si bé qualche lingüista davant fets produïts per la suara exposada conformitat social ha parlat d'una etèria i metafísica «pressió estructural» de la llengua, els moderns, i científicament avançats, es refereixen a parlants amb

diferent grau de jerarquia, de manera que s'estan referint així implícitament a aquests mecanismes. Considerau el cas de la iodització, pronúncia que resulta de l'evolució en [j] de certs grups consonàntics llatins que la majoria dels parlants fan en lateral palatal [y], com en *conill* o *vell*. Els balears ioditzam, i per tant podríeu pensar que jo ja no he pronunciat correctament aquests mots. Per ventura, però, un dialectòleg us corregiria i us diria que de cap de les maneres és una pronúncia incorrecta en el meu cas, perquè és un fenomen viu i general a les Balears, la iodització. Per ventura el que sí que em diria el dialectòleg és que sistemàticament jo, i de cap manera tots els balears, pronuncï malament totes les palatals sonores, que escrivim amb dues eles, que som un icista. I tendria tota la raó, som l'únic de la meua família, ascendent i descendent, que no sap pronunciar aquest so. Us en deman disculpes. Com veis, hi ha normes socials diferents, quant a la correcció en la pronúncia, aplicables segons el grup de cadascú. Segons els dialectòlegs, a les Balears la iodització no ha estat connotada com a bona ni com a dolenta i aquesta manca de conformitat social l'ha estabilitzat sense canvis importants. Per contra, al continent la iodització abans era molt estesa dins el parlar català oriental, però les classes altes, les persones amb més jerarquia social de Barcelona, la ciutat capital, es tornaren decididament *lleistes*,

pronunciant en aquests mots distintivament el so palatal, i la seva pressió conformadora començà a estendre's progressivament a tota la resta del territori, arraconant i posant en regressió la iodització. Els dialectòlegs han recollit frases ridiculitzadores dels ieistes, frases que em resultaran molt fàcils de pronunciar: «els de la paia a l'ui», «els de l'agüia al paier» o, exagerant el fenomen, «els que trebaïen i tenen canaia». Però és molt difícil recollir les mirades de desaprovació, els gestos de menyspreu, les renyades de l'avi cap a un infant que no acaba de dir bé les coses, o la «desesperació» d'una mare per una filla casadora que pronuncia «vulgarment», provocats per cometre la incorrecció de la iodització. No en dubteu, totes aquestes descàrregues d'estimulació negativa són les que bàsicament han conformat, i continuen conformant, la pronúncia socialment correcta.

És ben simptomàtic que les dues estructures polítiques més autocràtiques de tota la Romània, el regne de França i el de Castella, també siguin les més rígidament encaparrotades a controlar fins els detalls lingüísticament més insignificants de la llengua llur, mitjançant acadèmies i fins i tot decrets i d'altres disposicions legals. El regne de França, i la seva hereva la República Francesa, fou el pioner en totes aquestes fiscalitzacions lingüístiques, en què el francès era tot sovint anomenat i considerat *la langue du roi*. La mateixa organització au-

toocràtica també explicaria que tots dos regnes hagin propalat dues variacions fonètiques, la pronúncia gutural de la /r/ dita «a la parisenca» i la dita /θ/ castellana o fricativa dental, desconegudes en llatí i tengudes per pronúncies defectives, tant entre els romans com originalment entre totes les llengües neollatines. Així, si una d'aquestes pronúncies, d'altra banda esperables per les variacions individuals, fos pròpia d'una persona qualsevol, seria agredida, insultada o estigmatitzada, per la resta del grup, com actualment s'esdevé amb els papissots i els que no saben pronunciar apical la /r/ entre la gran majoria de parlants de llengües romàniques. Ara bé, si aquesta pronúncia fos pròpia d'una persona d'alt rang dins una societat absolutament «verticalitzada», caldria esperar la possibilitat de la seva imposició a la resta del grup, i fins i tot poder arribar a ser un distintiu fònic del grup en qüestió. És ben sorprenent que la pronúncia defectiva de la /r/ no és usada ni a la Suïssa francòfona ni a la Valònia, igual com la pronúncia papissota castellana, que no s'ha expandit ni tan sols a tot Andalusia. Fins i tot l'«embarbussament» castellà ha papissotejat els noms de Sardenya i de Còrsega, tot dient «Gerdeña» i «Córcega». A finals del segle passat a la República Francesa la gent de *province* es reia dels parisencs per la seva defectiva /r/ gutural. Però la forta pressió identitària «patriòtica» desencadenada per la

guerra del 14 i revalidada per la del 40. féu que en dues generacions, i començant per les ciutats «provincials», tothom deixàs de pronunciar la *r roulé*, la /r/ ben feta, la /r/ com cal. I ara, la majoria de nosaltres i dels francesos, probablement trobam més «fi», i sobretot més francès, pronunciar «Paguí» que no pas «París»!

3. Identificació i univers sonor

Sentint-me parlar, fins i tot els qui no em coneixen, m'identificaran com a mallorquí. I no em sap gens de greu. M'agrada sentir-me i que m'identifiquin com a mallorquí. En general, a la gent li agrada que la reconguin com el que són, i comunament no se n'amaguen, del que són. A Mallorca, emperò, els taxistes, per exemple, em diuen: «Però vostè, és mallorquí?», i llavors els explic que ho som però que fa molts d'anys que visc i faig feina a Catalunya, i la seva resposta és: «Ah, bé!» Sense proposar-m'ho deliberadament, no he fet com la major part dels balears que viuen i fan feina ací, que molt ràpidament són indistingibles, fonèticament, de la resta de la gent. Sé que som una persona que no li importa estar en minoria, que m'agrada sortir a la pissarra i mesurar com pugui, o com em deixin, les dues línies. Ja us ho he fet ben avinent, per exemple, dient *calçons* i no *pantalons*. Però malgrat tota la meva rebellia natural i espontània en mi, els ta-

xistes de Palma em continuen dient: «Però vostè, és mallorquí?» Si fóssim lluers, ben segur que encara estaria rebent cops de bec dels altres i hauria perdut moltes de plomes. I una cosa és la personalitat, dòcil o rebecca, i una altra la plasticitat d'adaptació. Aquesta adaptabilitat, en totes les capacitats, minva amb els anys. És ben coneguda, i per tant no m'hi referiré massa, la gran capacitat lingüística dels infants, de manera que, en línies generals, fins als vuit anys d'edat els infants «enganxen» la sonoritat de la «piuladissa» del lloc. I per aquesta «sonoritat» peculiar seran reconeguts i adscrits a un grup, i avaluats, és a dir, titlats amb els defectes o virtuts que hom atribueix al grup i no a les persones concretes. La manca progressiva d'adaptabilitat fa que les persones no es puguin «enganxar» indefinidament a nous grups, d'ací que romanen ancorades a un grup, grup que és percebut pels altres. Amb l'edat, les persones van cobrant més i més coneixement de la seva pertinença a un grup identitari bàsic, el lingüístic, i açò no sols per un procés de comparació social amb els altres sinó, i molt més important, pel tracte que els altres els dispensen en funció del seu grup de pertinença percebut.

Hem sentit a dir tantes de vegades que una llengua és un sistema de comunicació, un sistema perquè la gent s'entengui, que no reflexionam que ens relacionam amb les persones que ens in-

teressen i no amb les que ens podem comunicar. Si bé puc marcar molts de números de telèfon i comunicar-me amb qui despengi, m'interessa obtenir un telèfon per parlar amb una persona concreta. Si una persona m'interessa però no tenim un sistema lingüístic comú, ja m'espavilaré, ja trobaré un sistema de comunicació. De fet, les persones abans d'establir relació amb una altra avaluen l'interès, l'oportunitat, la receptibilitat, etc., de la història de la relació que es podria esdevenir. Aquesta avaluació és feta a partir d'indicis associats a la persona examinada, allò que anomenem *marcadors socials*, uns de biològics, tals com l'edat, el sexe, la raça, etc., i d'altres de culturals, com la manera de vestir, etc., i fonamentalment la llengua, o la manera de parlar, de la persona.

De tots els marcadors, el més potent, i de molt, és la llengua o la parla. Deixau-me que us ho expliqui usant l'exemple que ús a classe. Imaginau que passejau per la Rambla de Barcelona i que us vénen de front dos negres molt negres en qui, en passar-vos devora, detectau que parlen una llengua que identifiqueu com a «africana». Immediatament els qualifiqueu d'«africans», els considereu immigrants, més pobres que vosaltres i decideiu, en general, que no faríeu gens d'esforç per comunicar-vos-hi per tal d'establir-hi una relació. Per contra, si notau que els dos negres molt negres parlen en anglès com l'ànnera

Donald, llavors són «americans», són mariners o *marines*, superficials, simpàtics i amants del jazz, i si us demanen res probablement us esforçareu a entendre-us-hi. La «sonoritat» fa que veis com a «negres» els primers, amb totes les connotacions negatives que malauradament aquest terme té entre nosaltres, i com a «americans» els segons, amb totes les connotacions positives que propagandísticament té aquest terme també entre nosaltres. Conten que quan en Guillem d'Efak, el poeta i cantant negre de Manacor, anava a un bar li solien demanar què volia en foraster, i quan ell contestava en català una vegada l'amo li replicà: «Germanet, si no us sentís xerrar, hauria jurat que éreu negre.»

A diferència de la resta d'animals, els humans, en néixer, són incapços de valer-se per ells mateixos. Els cal un llarguíssim aprenentatge fins a arribar a l'adulesa, a la independència vital. Com més desenvolupades esdevenen les societats més llarg i exigent es fa el període d'aprenentatge, i les institucions socials es veuen abocades a regular-lo més i més per tal d'evitar un major nombre de fracassos, fracassos individuals que cal esperar que augmentaran amb l'allargament i la duresa del procés. Durant aquest procés llarguíssim, els humans aprenen de tot, des de rols molt complexos, com ara les diverses formes d'estimar, fins a habilitats molt específiques, com ara preparar un soparet a

corre-cuita o connectar-se a una adreça d'Internet. I tot aquest aprenentatge és fet dins un ambient sonor, lingüístic, determinat i usant una llengua concreta com a vehicle d'instrucció. No és gens estrany, doncs, que el marcador lingüístic sigui el més potent, més que la raça, el sexe o qualsevol altra característica biològica, perquè en podem inferir molts de comportaments, hàbits, expectatives, actituds, etc., de la persona en qüestió. Dit a l'inrevés, en la pronúncia, gramàtica i vocabulari d'una persona hom hi pot reconèixer l'edat, el lloc de naixement o de residència prolongada, els interessos professionals, el nivell educatiu, etc. I aquesta avaluació és molt complexa perquè reconeixem el parlant com a membre alhora de diversos grups.

La llengua o la parla, en tant que el més potent dels marcadors, és l'idioma, mot provinent del grec que significa 'propri, peculiar o privatiu': en definitiva, significaria «identificador sonor». En anglès la tipificació idiomàtica és ben clara: *Frenchman* significa literalment «home d'idioma francès». És la pertinença a una societat allò que l'idioma delata, perquè un humà tot sol, sense pertinença a una societat, no existeix, és una pura ficció especulativa. I aquest sentiment de pertinença forma part de la identitat més nuclear d'un humà, com la masculinitat o la feminitat. El fet que hi hagi trastorns en l'adquisició d'aquesta identitat nuclear, la major part de vega-

des per intervencions socials anòmales, no vol dir que en la major part dels casos no sigui un procés ben normal i predecible. És cert que entre nosaltres hi ha transnacionals, és a dir, persones que objectivament són catalanes encara que elles se sentin d'una altra pertinença, de la mateixa manera anòmala que fa que hi hagi transsexuals. L'existència d'un nombre elevat de transnacionals, superior al que caldria esperar dels errors a l'atzar de tot procés complex, només demostra la presència i l'actuació de fortes pressions de conformitat social anòmales.

En el seu comportament social, la gent mira d'establir relacions amb les persones que li resulten atractives. I l'atractiu que experimenta una persona per una altra és directament proporcional al grau de semblança entre elles, de manera que com més augmenta el nombre de característiques comunes, de qualsevol tipus, més creix l'atracció d'una per l'altra i viceversa. Només hi ha una ben esperable excepció: la de l'atracció heterosexual o reproductora. En aquest cas, l'atractiu màxim es presenta quan l'altra persona és igual en tot llevat del sexe i de les actituds sexuals. En la resta de casos, la similitud en tot provoca l'atracció màxima. És allò de «Els nins amb els nins i les nines amb les nines», tan impossible de combatre pels mestres entestats a mesclar els dos sexes en els jocs del pati de l'escola. Quasi mai no fallarem si pro-

nosticam que el millor amic d'una persona adulta és la persona del seu ambient més semblant a ella. I enmig de tota aquesta dinàmica social, l'idioma, en tant que el més potent dels marcadors socials, és, probablement, el més poderós creador de lligams afectius i amistosos entre les persones. El raonament és ben senzill: 1) L'atractiu d'una persona per una altra és directament proporcional a la semblança entre les persones implicades. 2) L'idioma és el millor predictor de molts de comportaments, hàbits, des dels alimentaris als higiènics, valors, actituds, expectatives, rols, etc. 3) Les persones, en la major part dels casos, han estat reforçades positivament, una i una altra vegada, per l'establiment de relacions reeixides basades en semblances d'expectatives, de concepcions de l'amistat, de l'amor, de la família, de la feina... En definitiva, de la vida en general.

Així, doncs, no ens relacionam amb els qui parlen la nostra llengua perquè ens són més propers físicament o perquè ens hi podem entendre, sinó perquè ens cauen millor, ens agraden més, perquè ens hi sentim més a gust. Quan estam envoltats de molts de parlants de la nostra llengua i, lògicament, triam, al més finament que podem, amb qui hem d'«invertir» els nostres esforços socials d'aproximació, no ens adonam que també feim una tria idiomàtica, fonamentalment per la parla. Emperò quan som dins un ambient «sonorament» es-

trany i estranger, lligam immediatament amb els del nostre idioma, en aquest cas llengua, encara que al nostre país no faríem el mínim cas a la persona en qüestió. Aquest poderós atractiu social, confirmat una i una altra vegada, ens genera una valoració molt positiva del nostre grup i del nostre idioma. És tediós comprovar sense excepció com els poetes, de qualsevol llengua, qualifiquen el seu idioma usant mots absolutament saturats positivament en el primer factor del diferencial semàntic. L'avaluatiu: dolç, seductor, melodiós... Per cert, el diferencial semàntic fou descobert molts de segles abans per en Ramon Llull. Lubllianament, diríem que els poetes descriuen el seu idioma usant mots composts just de «bonesa».

«Ja està, és mallorquí i havia de treure com fos una referència a en Ramon Llull», podeu haver pensat. I teniu raó. Perquè aquesta bonesa, subjectiva perquè només és constatable per als del propi grup, es tradueix cap enfora, cap als altres grups, en circumstàncies normals, en orgull de pertinença, i pot degenerar, en d'altres circumstàncies, en menyspreu cap als altres. I en tant que orgullós, i sense menysprear ningú, permeteu-me que aprofiti aquesta especial avinentesa per proclamar, fent una digressió, que els balears no som arcaics ni conservadors en cap aspecte, ni tan sols en el lingüístic. En aquest darrer aspecte, tema de la lliçó, l'afirmació sovint repeti-

da que «el dialecte balear és més arcaic perquè es troba aïllat geogràficament» trob que és doblement falsa. En primer lloc, el nostre dialecte és ben innovador en molts de camps, com en el lexical amb aportacions com *beníssim*, amb resonàncies italianes, o *moix*, encara a mig camí a Eivissa. I en el terreny fonològic, tenim innovacions a la italiana com l'assimilació consonàntica, geminació, de doctor a *dot-tor*. També en tenim a la francesa, tot un modernisme, com la palatalització d'una oclusiva velar original que fa que la pronúncia de la primera consonant de *cabra* s'acosti a la pronúncia francesa de *chèvre*. Aquesta pronúncia, per cert, és objecte de burla per part dels qui no la fan, titlant-nos de «panets» o «llonguets». En segon lloc, molt excepcionalment les illes, malgrat l'etimologia, no estan aïllades: voleu dir que al llarg de la història i actualment les nostres Illes han estat més aïllades de la resta de la gent i més mal comunicades, diguem, que Valladolid (Espanya)? Certes illes de la Melanèsia potser sí, i potser també les nostres durant el temps de l'assetjament naval continu dels turcs, que tant de mal ens féu, i que superàrem, tot i amb fortes pèrdues com la destrucció de Ciutadella, només gràcies al nostre propi i nacional exèrcit popular. Fora d'aquestes circumstàncies extremes, la mar ha estat des de l'alba de la humanitat camí de trobades i no frontera. La introducció a Europa dels primats humans

de la nostra espècie, originaris i provinents d'Àfrica, es féu al llarg de la costa mediterrània fent servir embarcacions, viatge que durà uns tres mil anys. I molts de segles després, la mateixa ruta fou seguida per les cultures talassocràtiques de la Mediterrània oriental. La civilització, provinent de la mar, arrelà a Eivissa molt abans que a molts d'indrets de l'interior d'Europa, fins i tot propers a la nostra mar. Finalment, voleu dir que allò que separa Catalunya de les Balears és una frontera?

Tornant al tema, tenim que la comunitat, la societat, o el grup lingüístic, idiomàtic o nacional, o com vulgueu anomenar-lo, presenta una forta uniformitat en moltes de característiques culturals, tot diferint d'altres grups semblants, de manera que podríem parlar d'un caràcter o personalitat nacional. Això és demostrable mitjançant l'estudi de la relativitat lingüística, o manera diferent de veure i concebre el món en funció de la llengua emprada; o mitjançant l'estudi de les actituds etnocèntriques, o propensions a avaluar i jutjar les altres cultures a través de les «ulleres» de la pròpia. Quan aquest judici de les altres cultures comporta menyspreu i fins i tot hostilitat, fenomen que malauradament es dona comunament, parlem de xenofòbia, d'odi als estrangers. Tot això és ben conegut, encara que caldria afegir-hi el «cronocentrisme», semblant o més fort que l'etnocentrisme, o propensió a consi-

derar que les institucions i les organitzacions socials sempre han estat com les observades ara, en els temps actuals. Però, personalment, m'agradaria més una demostració més «dura», a partir de dades més indeformables que les culturals i les produïdes per enquestes. Vol-dria dades experimentables als laboratoris de psicologia.

Les il·lusions són fenòmens perceptius que deformen els estímuls objectius com a conseqüència de mecanismes innats o apresos del procés mateix de percepció. Per exemple, en els anuncis lluminosos, on una filera de llums que s'encenen i s'apaguen seqüencialment a una cadència determinada provoca la sensació de moviment, l'observador hi veu com si una llum es desplaçàs al llarg d'una línia: és, doncs, un moviment aparent, una il·lusió de moviment, anomenat *moviment β* . Sorprenentment, una persona d'intel·ligència patològicament baixa, no percep tan clarament aquest moviment aparent que totes les persones normals hi veuen fàcilment. Tanmateix, no podem concloure que les persones normals s'«enganin» més fàcilment, perquè les il·lusions no són falles del sistema, són situacions límit que permeten que el sistema mostri la seva manera de funcionar, i per açò són tan importants científicament. Les il·lusions innates, les que es presenten sense aprenentatge previ, com el moviment β , «traeixen» els mecanismes fisiològics de la percepció. Per con-

tra, les il·lusions experiencials s'anomenen així perquè depenen de l'aprenentatge previ, i es creen perquè els subjectes es «confonen» per culpa de les seves experiències recixides anteriors. Per exemple, els adults de la nostra cultura davant dos dibuixos exactament iguals però un representant un «cantó» i un altre un «racó» troben que el «cantó» és més gran que el «racó»: el «racó» és la visió des de l'interior d'una casa d'un «cantó» i els adults han experimentat que els espais interiors de les cases són més petits que els exteriors, els carrers. Són dotzenes i dotzenes les il·lusions visuals descrites, des de la tan romàntica de la visió de la lluna engrandida quan és damunt l'horitzó fins a la ben pràctica i prosaica de veure la claror d'aquesta sala «constant» i no pipellejant cinquanta vegades cada segon com la freqüència de l'electricitat domèstica que la genera. Molts d'insectes hi veuen aquesta claror tal com és, fent pampallugues, i per això tampoc no poden gaudir de la sensació de moviment que ens proporciona el cinema o un monitor de televisió. Com veis, les il·lusions òptiques són molt importants, també, perquè predeterminen la nostra visió de la realitat. La susceptibilitat a les il·lusions òptiques varia en funció de l'edat del subjecte, especialment en les apreses, com la de la lluna romàntica (il·lusió de Ponzo), de l'estat del sistema nerviós central, com en el cas de les alteracions de la intel·ligència, i del tipus de món fi-

sic que envolta contínuament l'observador. En aquest darrer sentit cal destacar que el nostre món visual, a diferència d'altres cultures, és rectilini, fet de cantons i de racons, com la nostra arquitectura. Malgrat tot, comparant adults sans de diverses cultures, si bé la susceptibilitat a certes il·lusions pot variar, en conjunt podem afirmar que els humans viuen dins un món visual semblant, perquè el percebem amb els mateixos mecanismes, i per tant són intercanviables transculturalment les representacions de l'espai i de les figures visuals.

Amb la vista podem veure una octava de color. Amb l'oïda sentim més de set octaves de freqüència. Si la nostra oïda fos més sensible no hi sentiríem perquè ens eixordaria la percepció del renou del moviment brownià, a l'atzar, de les partícules de l'aire. A causa d'aquesta gran amplitud sensitiva, hi hauria d'haver dotzenes i dotzenes d'il·lusions auditives, però no hi són! Pràcticament des de començ de segle s'estan cercant. Per il·lustrar-ho, tractem el tema del moviment percebut auditivament. Les fonts sonores en moviment produeixen sensació de moviment, percebem que es mouen, i presenten el conegut efecte Doppler, efecte que no és cap il·lusió sinó la percepció d'un augment o disminució real de la pressió de les ones sonores. Així com posant bombetes en línia i encenent-les i apagant-les podem percebre un moviment aparent (s. feu el mateix

però amb fonts acústiques estàtiques no obtenim un moviment aparent auditiu. Per tal d'aconseguir una certa il·lusió de moviment auditiu, amb fonts sonores estàtiques engegades l'una darrere l'altra, cal connectar els estímuls acústics amb d'altres de lluminosos, com si la visualització o la imaginació visual pogués generar, o ajudar a generar, per sinestèsia el moviment auditiu aparent.

Certament, en la percepció de configuracions d'estímul, la visió i l'audició són ben diferents. La percepció visual implica la percepció de configuracions simultànies, i el nostre cervell és prou eficient en el seu processament, en el processament en paral·lel de la informació. Per contra, el nostre cervell no és tan eficient, ni pot fer-s'hi, en el processament de configuracions temporals, les auditives, processades seqüencialment. El nostre cervell té molt poca capacitat de «càrrega» en les «línies» d'entrada, i per això si el senyal es pot descompondre i entrar alhora per diverses línies disminueix la càrrega en cada una de les línies. Però un senyal temporal necessàriament ha de ser processat seqüencialment, una part darrere l'altra. Quants de nombres d'una xifra i presentats a l'atzar sou capaços de retenir? Cinc, vuit, deu? Quantes vegades ens han de repetir el número d'un telèfon? Per contra, podem copsar de cop estructures visuals molt complexes. Molt poca gent va pel carrer amb un mapa de la ciutat, perquè l'espai el pro-

cessam en paral·lel. Per contra, quantes no en duen, de rellotge? El pas del temps és molt difícil de processar, i cometem molt sovint errors en el seu processament necessàriament seqüencial. És el gran problema de l'estudi dels fenòmens que es presenten en el temps, com la conducta, o una expressió lingüística, perquè tenim sempre la propensió «fatal» a visualitzar el fenomen tot conferint-li una forma visual i corporificant-lo, tornant-lo espacial, allò que no era res sinó una successió de canvis en el temps. Malgrat tot l'anterior, no pens que la manca d'illusions auditives sigui a causa de la seqüencialitat de la percepció dels sons. Aquesta seqüencialitat és molt important, tanmateix, en el comportament verbal oral. Un dels problemes cabdals del comportament verbal oral és que arriba, malgrat les dificultats de processament del receptor, a un bon port, i aquesta és la raó fonda de la redundància, de la repetició, extraordinària en aquest comportament, cosa que incrementa els nivells de «pituladissas», redundància que contrasta molt amb l'esquematisme del mateix sistema però escrit, posat en forma visual.

Per contra, pens que no hi ha en realitat manca d'illusions auditives sinó que aquestes il·lusions no són comunes, com les visuals, per a tot el gènere humà. La majoria de les il·lusions auditives serien experiencials i per tant pròpies de cada univers sonor, de cada «pituladissa». Passaria com amb els lluers que, recor-

dem-los, tenim, els supraordinats, una taca negra al pit directament interpretable per tots els lluers independentment del seu esbart de pertinença, per contra, els senyals sonors hem explicat que eren veritaderes contrasenyes idiosincràtiques de cada esbart. Repassem una sèrie de fets ben coneguts en favor d'aquesta idea. En primer lloc, tenim que la sensació subjectiva de ritme sonor, una autèntica il·lusió auditiva, seria funció de la tonicitat dels mots de la llengua del subjecte, la fa temps que se sap que presentant tres sons seguits exactament iguals a parlants de llengües d'accent fix, com ara francesos, amb llengua de mots aguts, polonesos, amb llengua de mots plans, i txecs, amb llengua de mots esdrúixols, cada col·lectiu sent un dels tres sons més fort, d'acord amb l'accent de la seva llengua. Així, els txecs perceben més fort el primer so, els polonesos el segon i els francesos el darrer. D'aquí que als manlleus que fa el txec els canvia l'accent, d'acord amb el seu, com fa el francès, que els torna tots aguts, o com feim nosaltres, que els accentuam com sembla que ha de tocar segons la nostra peculiar tonicitat. En segon lloc, tenim les onomatopèies, o imitacions sonores de retous o sons naturals, que si bé en general s'assemblen en totes les llengües també presenten importants variacions en funció de cada una d'elles. Així, els cans per a nosaltres fan *bub-bub*, per als espanyols fan *gacau*, per als francesos fan *ouah! ouah!*, per als anglesos fan

bou-wow o per als alemanys, *wau! wau!*: o la campana, que en anglès fa *ding-dong* i en alemany, *bim-bam*. Cada llengua, doncs, amb els seus propis recursos fònics tractaria d'imitar tan bé com pot certs sons tal com els senten els seus parlants, perquè la pròpia percepció del so a imitar ja es trobaria deformada pels hàbits perceptius auditius dels parlants. Les onomatopeies serien també autèntiques il·lusions auditives experiencials privatives de cada llengua, i si aquestes que us he llegit us han semblat paregudes ha estat com a efecte de la meua pròpia pronúncia, que estrafà molt malament la pronúncia d'altres llengües. En tercer lloc, la frase «Cards secs piquen, verds taquen» us pot haver recordat l'alemany, però us puc ben assegurar que als alemanys no els sona gens ni mica a alemany. Com la variant «Alls secs mai no couen si abans no es piquen» us pot sonar a anglès, però no als anglesos. Com aquests exemples, n'hi ha més i en diverses llengües. N'he trobat en anglès, espanyol i francès, imitant d'altres llengües, fins i tot el llatí. Són frases entenedores, amb sentit, però que escarneixen la sonoritat d'una altra llengua, i per açò les podríem anomenar *xenofònies*. Per a mi són un altre cas d'autèntiques il·lusions auditives experiencials lligades a la llengua de l'«il·lusionat».

Aquests fets suara esmentats ens indueixen a pensar que vivim, cada grup humà, dins un aclaparador món acústic, dins l'univers físic de la «piuladissa» ei-

xordadora de la nostra pròpia llengua. Un dels músculs més desenvolupats i potents en totes les persones, facin esport o no, és el masseter, el múscul que aixeca la mandíbula, motor de la masticació. I la seva força no és deguda al fet que masteguem en tot moment, sinó al fet de parlar contínuament, sense aturall mentre no dormim, perquè el masseter també és la peça muscular bàsica de la modulació de la veu. I per si això no bastàs, la nostra oïda mostra la màxima sensibilitat a la freqüència d'emissió de la veu humana i no tenim «parpelles» auriculars, de manera que no podem tancar les orelles com aclucam els ulls. Però no notam aquesta eixordadora «piuladissa» justament perquè és constant, com no notam els vestits, com no detectam tots els estímuls físics que no presenten canvis, perquè el nostre sistema nerviós central té diversos mecanismes, des de l'habitució a l'adaptació, per no processar perceptivament els estímuls constants. Però tot i que no són processats perceptivament, els estímuls constants hi són físicament presents i actuen sobre la nostra conducta. No són només els lluers d'un esbart els qui piulen exactament igual: el peculiar accent de cada persona denota «mil·limètricament» l'ambient acústic humà a què ha estat sotmesa, i comporta, d'altra banda, un llarg aprenentatge per part d'un animal, l'humà, molt vivaç i molt hàbil aprenent amb un sistema fònic molt flexible i potent. És

molt difícil de sentir, o d'experimentar, deliberadament aquesta «piuladissa» que ens aclapara perquè, generalment i sempre en els països «normals», ens enrevolta gent de la nostra llengua. Hom la nota per la seva absència: quan sou a l'estranger no sols la trobau a faltar sinó que, d'altra banda, és l'acústica humana local, que percebeu ben clarament i distintivament, la que us fa sentir realment a l'estranger. I aquesta absència ambiental de la pròpia «piuladissa» es comporta com una operació de privació dins un mecanisme motivacional homeostàtic, com la fam o la set, de manera que la privació us empeny a la recerca activa de persones que «piulin» com vosaltres i us assacia, i fins i tot us embafa, quan sou de ple dins el vostre univers acústic. Per ventura, la nostàlgia, l'enyorament de la pàtria, no és sinó el resultat d'aquesta operació de privació acústica.

És molt difícil arribar a imaginar com és de bon de veres el món acústic d'una altra col·lectivitat humana. En termes espacials, comuns a tots els humans, us imaginau viure dins un món sense línies rectes, on tot fos rodó? O dins un món on simplement no es donassin les il·lusions òptiques que ens permeten gaudir del cinema o de la lluna grossa i romàntica? Els sons d'una altra llengua no són, en termes tècnics, estímuls condicionats per a nosaltres, no provoquen cap tipus de reacció previsible; per tant, davant llur presència no reaccionem, ni tan

sols ens provoquen una conducta condicionada d'aproximació, ras i curt, no ens hi sentim atrets. Ens són ben estranys els mons sonors dels altres. Els humans resulten estranys entre ells per mor d'aquests mons acústics diferents i privatius. I aquest sentiment d'estranyesa i de distanciament origina generalment un judici pejoratiu dels altres. Recordau que els barbarismes són combatuts, en major o menor grau, per les autoritats lingüístiques de totes les llengües. Aquest judici pejoratiu pot ser màxim en considerar que els altres no són ni humans, fenomen detectable en el fet que hi ha llengües que reserven el qualificatiu d'*humà* només per als propis parlants. Aquesta percepció no humana dels altres, o les seves formes atenuades, és a la base de l'agressió predadora entre humans i és, per tant, la base fonamental de tota la violència d'alta intensitat entre humans, allò que hem anomenat *efecte duc d'Alba*. Més suau és el judici que comporta dir que els altres «parlen malament», com els grecs clàssics deien dels anomenats per ells *bàrbars*. I encara són més suaus, xenofòbica-ment parlant, els judicis que comporten les xenofonies, que en el fons no són sinó ridiculitzacions i sarcasmes dels parlants d'altres llengües. En definitiva, el judici imparcial és impossible si l'observador viu dins un ambient acústic diferent del jutjat. Com pensau que qualificarà la música de Bach una persona que, amb el cap entaforat dins uns «cascos», tot lo dia

està sentint música *disco*? Els alemanys, per expressar la sensació d'estranyesa fònica, per dir «em sona a xinès», diuen que els sona a espanyol: «Das kommt mir Spanisch vor.»

Els judicis positius dels mons acústics dels altres només es poden presentar quan no hi ha estranyesa i distanciament. Per això mateix agraden les llengües d'acústica semblant. La familiaritat i la proximitat, base del judici positiu, es donaran d'una banda dins els mateixos parlants d'una llengua, entre els diversos dialectes o parles, i de l'altra, per parlants d'altres llengües que s'hagin des-sensibilitzat de la xenofòbia del primer contacte, especialment mitjançant la convivència i el coneixement. Per cert, no us podeu imaginar com ens agrada als balears que ens diguin: «Que bé que sona com parles»: ens fonem de gust! Vaig llegir, no record on, que el famós poeta anglès Robert Graves digué que la llengua que parlaven els allots de Deià, el poble mallorquí on vivia, li sonava entre el francès i l'italià. És l'amoreta, o floreta, que més m'ha agradat de totes quantes he sentit de la nostra parla.

4. Conclusions i aplicacions

Que en seria, de bonic, acabar amb aquesta floreta sobre l'eufonia de la nostra llengua feta per un dels darrers grans poetes anglesos! Però seria fer trampa

acabar com si no passàs res, sense referir-me a l'anòmala situació que pateix la nostra societat de llengua catalana o comunitat de parla, com ara hom diu usant un anglicisme semàntic, tipus de barbarismes anomenats actualment *falsos amics*. Signes dels temps! Si no passàs res, si no ens hagués passat res, d'anòmal, la nostra societat lingüística seria una de prototípicament mitjana, entre la seixantena de llengües d'Europa, situada dins el grup de les mitjanes grans, el grup encapçalat pel grec i el búlgar, però molt per davant del danès, del noruec o del finès. Si ens hagués passat el que ens va passar però ara, amb l'alenada d'europèisme, certs humans, els més directament responsables de la perpetuació de la nostra injusta i anòmala situació, fossin com prediquen que són els humans, intel·ligents, savis i comprensius, la nostra llengua seria molt valorada. La nostra llengua i d'altres d'esquarterades per les fronteres estatals europees actuals serien considerades «llengües cimentadores» entre els estats de la tan desitjada Unió Europea. Llengües cimentadores en tant que «solden» estats de pobles tan disperss i amb tanta actitud denigratòria entre ells com el francès i l'espanyol. Però els responsables són, malauradament, ben «primats», en el sentit més «animalment» denigratori, i no tenen, en el fons, cap actitud realment europeïsta. Si ho fossin, d'europèistes, i sabent, com saben, que els problemes etnicolingüístics, com ara en diem, són la problemàti-

ca més greu entre els humans tant a Europa com arreu, mirarien de construir Europa agafant com a nucli la Confederació Helvètica, modèlic exemple de convivència etnicolingüística.

El que ens va passar a la majoria dels nostres països a començ del segle XVIII és de tothom conegut. Havia passat anteriorment a tot el nord de Catalunya devers cinquanta anys abans, i passaria devers noranta anys després a Menorca. Ens annexaren a d'altres estats, i perdérem, substituïts per d'altres de forasters, el nostre sistema defensiu, les nostres lleis, públiques i privades, les nostres institucions polítiques, el nostre sistema financer públic i monetari, etc. No és que la nostra organització política fos meravellosa, puix que de «primats humans» es tractava, però la nostra Confederació era molt semblant a l'Helvètica. Els estats, o «cantons», de la nostra Confederació, en l'aspecte lingüístic, eren completament monolingües: s'usava l'aragonès a l'Aragó, l'italosicilià a Sicília, el català al regne de la Ciutat de Mallorca, etc. Aquest tipus d'organització és modèlica perquè combina les necessitats d'una unió política, per tal d'augmentar-ne les possibilitats dels «units», amb els dos requeriments més fonamentals de les societats humanes: llengua i territori.

Seguir tot aquest procés annexionista i assimilista és apassionant per a qualsevol estudiós de la conducta inte-

ressat en el comportament lingüístic: tot el procés és ple de mecanismes que denoten ben clarament com és en essència el primat que parla i crida tant, nosaltres mateixos. Des del control físic dels altres al seu control lingüístic, des de la ruptura de la territorialització a la convivència forçada, des dels mecanismes orals als escrits, etc. Tot açò no ho tractaré perquè deliberadament ja ho he deixat de banda des del començ de la meua exposició. Miraré, per contra, d'aplicar allò que he explicat a fenòmens més aviat lingüísticoorals que ens poden interessar.

En primer lloc, i servint-me de les obvietats històriques suara recordades, és absolutament inútil tractar de trobar les explicacions de la nostra anòmala situació en diferències de «piuladissa» entre la nostra llengua i l'espanyol o el francès. Els països i les societats són arreu molt majoritàriament monolingües. Si a un lloc trobau ambientalment dues llengües, o bé sou a la frontera entre dos països o bé sou a un país conquerit físicament. La nostra situació lingüísticament excepcional és, com sabeu, producte d'una història militar desfavorable a la nostra societat. El resultat d'una guerra internacional europea que, com totes les guerres internacionals importants, acabà amb una reassignació de sobirania i de fronteres. En definitiva, encara que ens dolguí, la fragmentació, domini i repartiment de la societat de parla catalana entre el regne d'Espanya i

la República Francesa és conseqüència d'un seguit de desfetes bèl·liques. És científicament estèril, doncs, cercar d'altres explicacions alternatives a la penetració i hegemonia de l'espanyol i del francès dins el nostre territori.

Som majoria els catalanoparlants dins el nostre territori, si bé som minoria a qualche localitat, de vegades important, com ara Perpinyà o Alacant. Emperò, com en el cas de les dones que hem explicat, som posats «artificialment» en minoria perquè els altres tenen molt més poder polític: som nosaltres qui hem de servir les seves lleis i no a l'inrevés. També com en el cas de les dones, aquest domini prové d'una superioritat originalment de força física, originalment militar en la qüestió nacional. I encara també com en el cas de les dones, l'allunyament temporal històric de la primigènia superioritat física fa que minvi la seva capacitat de subordinar-nos, i per això els cal emprar, als dominadors, de tant en tant els recordatoris de la força i les actituds d'amenaça. Aquesta situació origina, com és ben sabut, transnacionals, actituds de submissió, d'inferioritat, etc., totes explicables a partir d'una permanent i constant pressió conformadora exercida mitjançant múltiples situacions per la societat aliena.

En els aspectes més purament fònics, aquesta pressió conformadora aliena és molt fàcilment detectable. Per exemple, per a la nostra oïda molts de

rossellonesos presenten contaminació acústica francesa, característicament en la pronúncia gutural de la consonant líquida /r/, com també podem detectar la pèrdua de la típica pronúncia catalana velar de la /l/, tan semblant a la russa, en favor de la pronúncia espanyola en catalans de la Catalunya espanyola. Aquest efecte de «frontera política», de canvi de domini, també és detectable entre Portugal i Galícia, de manera que si hom deambula a l'atzar pel camp, fent ziga-zaga per la frontera lusogallega, hom té la sensació que s'ha volatilitzat la gradualitat de les isoglosses perquè en trobar un pagès hom sap perfectament si és portuguès o gallec, just per l'entonació nasal.

Un altre exemple paradigmàtic és la pronúncia dels llinatges o cognoms catalans, i en general dels topònims i d'altres noms propis, clarament identificables com d'una llengua o d'una altra. En aquest tema, al sud de les Alberes, podem trobar des de la posició més subordinada de pronunciar el llinatge *Jauume* a l'espanyola ([xaume]), fins a la posició actualment generalitzada i «equànime» de pronunciar els llinatges a la catalana si són reconeguts com a catalans i a l'espanyola si són considerats espanyols, com si fos l'actitud més civilitzada i sàvia. Així hom diu «Balcells» però «Lozano» i «Albacete», aquests dos darrers amb /θ/ interdental sorda o castellana. Aquesta actitud és falsament «equànime» i equival a dir «que les dones porten calçons perquè són

més còmodes». Vejam-ho. Per començar. l'espanyolitat fònica també és conferida a d'altres mots que no ho són en absolut. com ara quan pronuncien l'italià Gorgonzola amb /θ/ castellana o usen el mateix so per pronunciar la fórmula química «C. O. 2» (CO₂). És cert, emperò, que la majoria de la nostra població pronuncia «bé», en el fons una xenofonia, certs noms amb grafia molt difícil per a nosaltres, com Shakespeare, però aquesta finor de pronunciació és l'excepció i no la regla. i així, per exemple, diem «dièsel» quan hauríem de dir «dísel». I per acabar, apliquen simptomàticament la pronúncia papissota de l'espanyol, la castellana, absolutament minoritària entre els milions i milions de parlants d'aquesta llengua, i així diuen «Venezuela» o «San Francisco» de Califòrnia amb /θ/ castellana, quan els habitants d'aquests llocs no ho fan així ni tampoc no ho fan la immensa majoria dels parlants de l'espanyol. En definitiva, la majoria dels nostres parlants no és que mirin d'aproximar-se tant com poden a la pronúncia original dels mots propis, sinó que simplement els pronuncien a l'espanyola, concretament a la castellana. En espanyol, bé que pronuncien, com si fossin mots propis, llinatges com «Auger», «Borrell», «Campmany», «Fluxá» o «Reig», o com fan en francès quan diuen «Gonzalès». Com feien els nostres parlants quan existia la nostra Confederació: «Bacardí» per *Bacardí*, «Dexeus» per *Desjeux*, «Llopis» per *López*, «Peris»

o «Piris» per *Pérez*, «Pompidó» per *Pompadour*, «Roís» per *Ruiz*, etc. Aquesta pràctica, d'incorporació fonètica dels patronímics, és universal amb les excepcions excepcionals que vulgueu, perquè, d'altra banda, és impossible que un parlant de qualsevol llengua sigui capaç de fer xenofonies amb les més de cinc mil llengües humanes. I encara més, és absolutament normal que els llinatges canviïn de fonètica i d'estructura quan els seus propietaris s'integren a un altre país: pràcticament tots els hispanoparlants immigrants als EUA, dits allà «hispànics», canvien llurs llinatges, fent-los angloamericans, amb major o menor fortuna: personalment trob que n'Antonio Quintanilla, el famós actor, ha tengut molt bon gust de canviar-se el patronímic per Anthony Quinn. Concloent, dir [xaume] per «Jaume», com sentia quan era allot, seria una subordinació total, esperable només quan la pressió de la societat aliena fos màxima, com durant la dictadura hispanofeixista de Franco. L'actitud «equànime» seria la demostració d'un contrapoder social propi, paral·lel a la catalanització dels noms propis, emperò ben lluny encara de la solució usual i normal arreu.

Una altra explicació falsa, com la de la «comoditat dels calçons», és l'atribució d'aquestes pronúncies espanyolitzants a la important presència entre nosaltres d'immigrants hispanoparlants. No s'aprèn simplement mirant o escoltant: el procés d'aprenentatge és producte

d'unes condicions de reforçament, positiu o negatiu. No s'aprèn d'anar en bicicleta just mirant com els altres ho fan. Els joves que senten tot lo dia recitatius i cançons en anglès pronuncien aquesta llengua tan malament com la resta de la població o, si més no, les seves xenofònies angleses o angloamericanes no són millors. I definitivament, la immensa majoria dels immigrants hispanoparlants no papissotegen, no són castellano-parlants. Una vegada més, la conformitat social genera en el «doblegat» una falsa percepció de la realitat, perquè aquestes visions també són imposades. I la visió imposada per conformitat social aliena és que totes «aquestes coses no gaire agradables» que ens passen no són voluntat deliberada i malèvola de ningú: «Què voleu fer davant l'allau d'immigrants, que, pobrissons, vénen a guanyar-se la vida?»: «Que us contaminen acústicament? Paciència, què hi farem!»

Però la voluntat deliberada i malèvola es troba expressada en totes les lleis sobre l'escola obligatòria promulgades al voltant del darrer terç del segle passat, tant al regne d'Espanya com a la República Francesa. Aquestes lleis imposaven com a única llengua escolar l'espanyol o el francès, respectivament. Ras i curt, això significà posar la població més preparada per aprendre una llengua i alhora la població més «domesticable» per feble, els joves, en una situació de forta

conformitat de grup. El poder d'un mestre de primària, a quants d'aflots creis que equival? A quinze, vint, vint-i-cinc aflots? I aquests mestres usaren tots els sistemes coercitius, agressius que pogueren i s'inventaren. L'accent francès o espanyol, a banda i banda de la frontera que xapa el nostre país, no és un fenomen tel·lúric, un fenomen espontani i natural, sinó que és el producte de l'escolarització. Si l'efecte ha estat, i és, més fort al nord de les Alberes és el producte multiplicatiu de dos factors: la millor organització i eficiència de la República Francesa i la major desemparança dels nord-catalans per la migradesa de la població afectada. Recordem que la República Francesa instituí el 1859 l'escolarització obligatòria fins als setze anys, mentre que el regne d'Espanya ho féu vint-i-sis anys després, amb més d'una generació de retard. A la banda espanyola, la tradicional ineficàcia del sistema públic espanyol retardà l'efecte, però aquest es produí esponerós sota la dictadura hispanofeixista de Franco. Conseqüentment, la nasalitat del parlar dels pagesos portuguesos veïns dels gallecs és producte de l'escola obligatòria de la República Portuguesa, molt centralista i imposadora de la fonètica, d'altra banda tan melodiosa, de la capital, Lisboa. La nasalitat, o no, dels pagesos a banda i banda del Minyo és ben volguda: ni els uns ni els altres no volen ser confosos entre ells. Recordem que els gallecs, durant la primera guerra d'inde-

pendència de Portugal, es posaren militarment en contra dels futurs portuguesos, de manera que fins i tot el gentilici *gallec* és pejoratiu en el portuguès modern. D'altra banda, mirau de demanar a un espanyol quin país important d'Europa, no petit com Mònaco, té un nom que no acaba en *-a*: no us diran quasi mai Portugal, tan ignorat, per menystengut, el tenen: i consegüentment la majoria dels pagesos gallecs no volen ser confosos amb els portuguesos.

Aquesta identificació fònica també la podem trobar en d'altres circumstàncies, encara que no hagin estat més o manco «deliberadament» provocades des d'un ministeri d'Instrucció pública, com en el cas impositiu del lisbonès a tota la població portuguesa amb la finalitat de «marcar-la acústicament». Així, pràcticament qualsevol català de la banda espanyola, per molt bé que parli el castellà, és reconegut fàcilment com a català a Madrid o a Andalusia. Igualment a Madrid i a Andalusia són reconeguts com a catalans la majoria dels andalusos que emigraren encara joves al nostre país, i pràcticament tots els fills de tots els immigrants andalusos, per molt malament que parlin el català, i bé que bravegen de ser identificats com a catalans! Açò demostra que al nostre país la «piuladissa» general és d'acústica catalana i que la població la vol així. Igualment aquesta «piuladissa» catalana acceptada fa que hi hagi tan pocs bilingües,

perquè ser bilingüe no vol dir simplement saber parlar bé dues llengües, ser bilingüe implica fonamentalment ser reconegut alhora com a propi per dos grups humans lingüísticament diferents, per dos «esbarts» humans diferents. Crec, ben sincerament, que ja és ben hora de deixar d'atribuir a la població immigrada hispanoparlant efectes lingüístics que són provocats per una escola espanyola, espanyolitzadora o espanyolitzant, o com vulgueu anomenar-la. La més rendible de les importacions és la de persones, especialment per a països, com els nostres, pobres en recursos naturals. Benvinguda sia la immigració, perquè tenir immigració és senyal que el país funciona i es desenvolupa. A la llarga, tots els immigrants acaben essent indistingibles dels nadius, com podeu comprovar repassant llinatges tan «catalans» com *Alemanys, Anglès, Bascó, Castellà, Espanyol, Francès, Gascó, Genovard, Llombard, Marroquí* o *Sard*. Allò que hem de denunciar és la lentitud amb què s'incorporen els immigrants a la nostra societat, senyal inequívoc que és un procés torpedinat des del poder polític, i l'altra cara de la producció de transnacionals. Tan lent és aquest procés que ha menat certs sociòlegs a pensar que podem considerar un immigrant integrat quan esdevé una peça més dins de l'engranatge econòmic del país, quan hi fa feina. És allò que «és català qui a Catalunya viu i hi fa feina». Si fóssim lluers, i salvant

les enormes distàncies biològiques i socials entre aquells ocells i els humans, serien del nostre «esbart» si ultra viure-hi i fer-hi feina, i pagar impostos, a més parlassin català.

Com a conclusió de tot, pens que el model de la conformitat social és un bon model explicatiu bàsic i molt heurístic dels fenòmens lingüístics més rellevants i complexos de la nostra realitat, com ara la transnacionalització o el fet de girar de llengua. Aquest model prediu que la conformació social és producte de l'agressió i que els «conformats» no perceben com a imposada la norma dels dominants. Per exemple, qui gira de llengua diu que ho fa «per cortesia», no per imposició de ningú. Com ja he dit repetidament, no he entrat a tractar fenòmens complexos perquè m'he limitat als aspectes orals i identificatius de la llengua, deixant de banda molts d'altres aspectes, fonamentalment el control social lingüístic i l'escriptura, que necessàriament han de ser considerats com a peces importants d'aquells fenòmens. Tanmateix, voldria acabar amb unes dades.

Podem estimar el percentatge de catalanoparlants de la Catalunya espanyola que han estat agredits per parlar el seu idioma? Que jo sàpiga aquesta recerca encara està per fer. Com a dada comparativa tenim que a Mallorca, segons dades de 1986, la immensa majoria, exactament el 70.4 %, dels mallorquins de menys de setanta anys, o nascuts a partir de 1917, han estat insultats perso-

nalment per ciutadans espanyols per usar llur llengua catalana, insults que han augmentat amb el pas del temps en progressió. L'insult seria el resultat visible de moltes i molt diverses situacions d'acorralament per persecució lingüística. És a dir, han estat maltractats, justament per manifestar-se mallorquins, el 89 % dels mallorquins que ara tenen entre trenta-tres i quaranta-dos anys, dels qui ara són en edat d'ocupar càrrecs públics de tot tipus i que íntimament s'acovardeixen, com a efecte dels maltractaments, de defensar la seva pròpia dignitat com a persones humanes.

I una altra dada, com a mostra del nostre contrapoder. La classe social d'una persona es pot mesurar, d'una banda, objectivament usant els criteris combinats d'anys d'escolarització, sou i càrrec a la feina, i, de l'altra banda, es pot avaluar subjectivament demanant-li, mitjançant escales apropiades, que se situï socialment d'acord amb les seves vivències i experiències. Idò bé, a casa nostra i a igualtat de classe social objectiva, els catalanoparlants són percebuts subjectivament, tant pels hispanoparlants com per ells mateixos, com de classe social superior a la dels hispanoparlants de la mateixa classe objectiva. Aquest «suplement» subjectiu de classe social, que tants fenòmens paradoxals pot explicar, tendria un correlat físic i real: el major domini que un catalanoparlant té del seu propi país, domini entès com a coneixe-

ment, capacitat de contactar amb la gent, de ser-li acceptat, d'establir relacions, etc. Aquest domini, aquesta connexió més operativa amb la realitat, seria interpretada com a superioritat social, de classe, perquè, en definitiva, una persona de classe alta pot immiscir-se i penetrar dins els ambients de les classes baixes, però una persona de classe baixa no ho pot fer dins els ambients de les classes altes. Curt, a igualtat de classe social els catalanoparlants són considerats, i es consideren, superiors, confonent classe social i capacitat d'intervenció social dins el propi país.

M'haureu de perdonar per la llargària d'aquesta lliçó que, d'altra banda, esper que us hagi augmentat la comprensió de la nostra realitat social. El formalisme i el ritual de l'acte no permeten la part més important de tota lliçó: l'intercanvi d'opinions i de punts de vista. Per això, i ben sincerament, estic ben obert a tractar d'aquests temes amb qualsevol de vosaltres, perquè de ben segur que així personalment podré millorar la meua visió d'aquests fets, perquè sé cert que, conversant amb vosaltres, seré jo qui més n'aprendrà.

Referències

ARGENTE[R], J. [et al.]. «Una nació sense estat, un poble sense llengua?». *Els Marges*, núm. 15 (1979), p. 3-15.

ARTIGUES, A. *Llengua als Països Catalans*. Palma: Leonard Muntaner, 1999.

ASCH, S. E. «Studies of independence and conformity: a minority of one against a unanimous majority». *Psychological Monographs*, núm. 70 (1956).

BADIA I MARGARIT, A. M. *Llengua i poder: Textos de sociolingüística catalana*. Barcelona: Laia, 1986.

— *Sons i fonemes de la llengua catalana*. Barcelona: Publicacions de la Universitat de Barcelona, 1988.

BARTLEY, S. H. *Principles of perception*. Nova York: Harper and Row, 1958.

BECHINI, A. *El diferencial semàntic de la llengua catalana*. Barcelona: PPU, 1987.

BERTRANPETIT, J.; JUNYENT, C. *Viatge als orígens*. Alzira: Bromera, 1998.

BLOOMFIELD, L. *Language*. Londres: G. Allen and Unwin, 1967.

BYRNE, D. *The attraction paradigm*. Nova York: Academic Press, 1971.

CASTELLANOS, J. A. *Condicionament operant vocàlic en rates*. [Tesi doctoral] Universitat Autònoma de Barcelona. Facultat de Lletres, 1981. [Inèdita]

— *Manual de pronunciació*. Vic: Eumo, 1997.

CAVALLI-SFORZA, L. L. *Gens, pobles i llengües*. Barcelona: Proa, 1997.

CHAURAND, J. [dir.]. *Nouvelle histoire de la langue française*. París: Éd. du Seuil, 1999.

- Constitution fédérale de la Confédération suisse*. Berna: Chancellerie fédérale. 1993.
- CRITCHFIELD, R. A. «Conformity and Character». *American Psychologist*, núm. 10 (1995), p. 191-198.
- CUCÓ, A. «Models lingüístics i democràcia política: Unes notes». *Mètode*, núm. 12 (1996), p. 29-32.
- The deplorable history of the Catalans*. Londres: Baker. 1714; Barcelona: Fundació Enciclopèdia Catalana. 1995. [Edició facsímil]
- DUNBAR, R. I. M. *Primate social systems*. Londres: Sidney: Croom Helm. 1988.
- FLORES, T. de. *Paradigma d'agressió de Buss en relació a variables fisiològiques i psicològiques*. [Tesi doctoral] Universitat Autònoma de Barcelona. Facultat de Medicina. 1982.
- GARCIA I SEVILLA, L. «Extraversion and Neuroticism in rats». *Personality and Individual Differences*, núm. 5 (1984), p. 511-532.
- «Vers el concepte d'agressió: la persona antisocial». *Treballs del Departament de Psicologia Mèdica* [Universitat Autònoma de Barcelona], núm. 6 (1985).
- «Psicología del proceso de minorización de las lenguas sin estado propio». A: RUIZ OLABUENAGA, J. I.; AGUSTÍN OZAMIZ, J. [dir.]. *Hizkuntza minorizatuen soziologia*. Donostia: Tarttalo. 1986, p. 343-346.
- *La filosofia de la ment i la cognició*. Bellaterra: AENC-UAB. 1998. (Monografies d'Associació d'Estudiants de Neurociències de la Universitat Autònoma de Barcelona: 1)
- «Del bilingüisme escolar al bilingüisme passiu, o dels avantatges intel·lectuals als avantatges socials». I Congrés de Llengua i Ensenyament a Mallorca. Palma, 6-8 de maig de 1999.
- GARCIA I SEVILLA, L.; BALADA, F. *Estudi-enquesta sobre el ressò del «Diguí, diguí...»*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Institut Català de Sociolingüística. 1986. [Circulació restringida]
- GARCIA I SEVILLA, L.; BALADA, F.; ORTET, G.; GARAU, V. *Enquesta sociolingüística de Mallorca*. Estudi de Sèpal per a l'Institut d'Estudis Avançats de les Illes Balears. Mallorca: CSIC-UIB. 1991. [Circulació restringida]
- GARCIA I SEVILLA, L.; GARAU, V. *La llengua i l'escola a les Balears*. Mallorca: Obra Cultural Balear. 1973.
- GARCIA I SEVILLA, L.; MARTÍ A. *Interacció social*. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona. Departament de Psicologia Mèdica. 1985. (Monografies Pràctiques: 7)
- GUILSRTE, A. M. *Castilla, país sin leyes*. Valladolid: Ámbito. 1989.
- HELDER, R.; DESOR, D.; TONIOLO, A. M. «Potential stock differences in the social behavior of rats in a situation of restricted acces to food». *Behavior Genetics*, núm. 25 (1995), p. 483-487.

- HERMANO SARAIVA, J. *História concisa de Portugal*. Lisboa: Publ. Europa-América. 1979.
- LYONS, J. *Introduction to theoretical linguistics*. Londres: Cambridge University Press. 1968.
- MACHADO, J. P. *Dicionário onomástico etimológico da língua portuguesa*. Lisboa: Confluência. 1984.
- MASCARÓ, I. *Enquesta sociolingüística als maonesos*. Maó: Consell Insular de Menorca. 1981.
- MILGRAM, S. *Obedience to Authority*. Nova York: Harper and Row. 1974.
- MOLL, F. de B. *Els llinatges catalans*. Palma: Moll. 1987.
- NINYOLES, R. L. *Idioma i prejudici*. Palma: Moll. 1982.
- ONG, W. J. *Orality and literacy: The technologizing of the world*. Londres: Methuen. 1982.
- OSGOOD, C. E.; SEBEOK, T. A. *Psycholinguistics*. Illinois: University of Illinois Press. 1965.
- PARKER, G. *El ejército de Flandes y el camino español*. Madrid: Revista de Occidente. 1976.
- PONS i GRIERA, L. *Idolització i apitxament al Vallès: Interpretació sociolingüística i psicolingüística dels canvis fonètics*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. 1992.
- PREMACK, D. «The Codes of Man and Beasts». *The Behavioral and Brain Sciences*. núm. 6 (1983). p. 125-167.
- QUATT, D.; REYNOLDS, V. *Primate behaviour*. Cambridge: Cambridge University Press. 1993.
- RECASENS i VIVES, D. *Fonètica descriptiva del català*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. 1991.
- REINAGIL, M. [coord.]. *Segon Congrés Internacional de la Llengua Catalana*. III. Àrea 2. Sociologia de la llengua. Girona: Diputació de Girona. 1991.
- RODRÍGUEZ BAIXERAS, F. *Comunicació personal*. 1991.
- RUDDER, O. de. *Ces mots qui font du bruit*. JC Lattès. 1998.
- SABATER PI, J. *El chimpancé y los orígenes de la cultura*. Barcelona: Anthropos. 1984.
- SENAR, J. C. «Agonistic Communication in Social Species: What is Communicated?» *Behaviour*. núm. 112 (1990). p. 270-283.
- «Status signalling and the ability to recognize dominants: an experiment with siskins (*Carduelis spinus*)». *Proc. R. Soc. Lond.*, núm. 265 (1998). p. 1.515-1.520.
- SENAR, J. C.; CAMERINO, M.; METCALFE, N. B. «Familiarity breeds tolerance: the development of social stability in flocking siskins (*Carduelis spinus*)». *Ethology*. núm. 85 (1990). p. 13-24.
- SERRA, M. *Manual d'enigmística*. Barcelona: Columna. 1991.
- SOLÉ, C. «La "catalanització" dels immigrants». *Taula de Canvi*. núm. 20 (1980). p. 13-41.

TAJFEL, H. *Human groups and social categories*. Cambridge: Cambridge University Press, 1981.

TUSON, J. *Mal de llengües*. Barcelona: Empúries, 1988.

VALVERDE, L. «Tecnologia, llengua i cultura». I Congrés de Llengua i Ensenyament a Mallorca. Palma, 6-8 de maig de 1999 [Inèdit]

VHLADOT, M. A. *Identitat i vitalitat lingüística dels catalans*. Barcelona: Columna, 1993.

WHORF, B. L. (1956) «Science and Linguistics». A: CARROLL, J. B. [ed.]. *Language, thought and reality: Selected writings of Benjamin Lee Whorf*. Cambridge: MIT Press, 1978.